

DOMSTOL
ADMINISTRASJONEN

DAs rapportserie 2/2010

OFFENTLIGHET I DOMSTOLENE

Dokumentinnsyn etter tvisteloven, lyd- og bildopptak
samt uttalelser til media.

Rapport fra en studiepermisjon av tingrettsdommer Torjus Gard
2010.

Bakgrunn

Domstolenes forhold til nyhetsmediene og offentlighet for øvrig er blitt viet ekstra oppmerksomhet fra dommernes side i en del år. Dette har medført at Oslo tingrett og senere Den Norske Dommerforening fikk laget retningslinjer og håndbok om regelverk og god praksis.

Jeg har hatt særlig interesse for dette temaet siden 1995 og har hatt anledning til å ta del i den senere utviklingen, sist som medlem i utvalget som sto bak utgivelsen av dommerforeningens håndbok i 2006.

Da den nye tvisteloven trådte i kraft 1. januar 2008 ble det innført nye regler om dokumentoffentlighet. Det mest radikale var allmennhetens rett til innsyn i og kopi av saksdokumenter som partene påberoper som bevis. Dette har påkalt min interesse for hvordan man i praksis kan håndtere krav om innsyn i saker med betydelige dokumentmengder.

Forholdet til nyhetsmediene for øvrig er uforandret i regelverket siden lovendringen av 1999 med forskrifter trådte i kraft i 2001. Riktignok ble det vedtatt nye regler om fotografering og filmopptak, men disse ble ikke satt i kraft. I praksis har det derfor ikke vært noen endring av reglene om fotografering og opptak siden domstoloven § 131 a bli innført i 1981.

Det hender at dommere selv velger å gå ut i mediene med uttalelser om enkeltsaker eller de lar seg intervjuet av journalister. Det kan være interessant å se om det er sider ved dette som det bør tas lærdom av.

Tema

Etter dette er det tre hovedtemaer jeg har ønsket å se nærmere på:

1. Rettslige og praktiske problemer ved omfattende krav om dokumentinnsyn etter tvisteloven.
2. Er det grunn til å endre gjeldende regler eller praksis om medienes adgang til fotografering og opptak.
3. Dommeres uttalelser til mediene.

For å utvide horisonten har jeg besøkt domstoler i andre land som det er naturlig å sammenligne seg med. I USA gjaldt det statlige domstoler i Boston, Washington DC og New York. I Europa gjaldt det København byret, Malmø tingsrett, distriktsdomstolen i Düsseldorf (Nordrhein-Westfalen), distriktsdomstolen i Amsterdam og Central Criminal Court (Old Bailey) i London. Ved den sistnevnte domstolen hadde det oppstått en misforståelse om møtetidspunktet som gjorde at jeg ikke fikk snakke med noen representativ person i administrasjonen den dagen jeg var der.

Torjus Gard
Oslo, 19. april 2010

Ad 1: Krav om innsyn i saksdokumenter etter tvisteloven

Litt om den rettslige situasjonen

Allmennhetens innsynsrett er regulert i tvisteloven § 14-2 flg. Bestemmelsen angir hovedregelen om at allmennheten har rett til innsyn i rettens avgjørelser, rettsbøkene og i det materiale som er lagt frem for retten og som den kan bygge sin avgjørelse på.

Praktiseringen av innsynsretten i tvisteloven § 14-2 er nærmere utdypet i forskrift av 6. juli 2001 nr. 757 om offentlighet i rettspleien § 9 som nå lyder:

”Enhver som har krav på utskrift av en rettsavgjørelse eller som har rett til innsyn i saksdokumenter i sivile tvister etter tvisteloven § 14-2 til § 14-4, skal på anmodning få tilsendt utskrift via post, telefaks, elektronisk post eller liknende.”

Bestemmelsen ble endret i forbindelse med at tvisteloven trådte i kraft. I departementets merknader er det bare rettsavgjørelser som er omtalt. Dokumentbevis som er påberopt under hovedforhandlingen er ikke nevnt. Det har gitt grunnlag for spørsmål om § 9 må fortolkes innskrenkende. Departementets lovavdeling har imidlertid gitt uttrykk for at bestemmelsen må tas på ordet selv om andre saksdokumenter enn rettsavgjørelser ikke er nevnt i merknadene.

Tidspunktet for allmennhetens innsynsrett er regulert i tvisteloven § 14-5. Retten til innsyn inntreter etter hvert som dokumentene mottas av retten. For dokumentbevis kan det likevel ikke kreves innsyn før beviset er påberopt på en måte som er nevnt i § 14-2 annet ledd c. Det må bety at innsynsretten inntreter suksessivt etter hvert som skriftlige bevis blir ført for retten.

Av forarbeidene til tvisteloven § 14-5 fremgår det at et skriftlig bevis skal anses ”påberopt” under muntlige forhandlinger når det er ”gjennomgått” i henhold til regelen i tvisteloven § 26-2, jf. Ot.prp.nr. 51 (2004-2005) side 415. I § 26-2 er det angitt at et dokumentbevis føres ved at beviset gjennomgås og at ”det som er viktig påpekes”. I samme forarbeider side 466 fremgår det at dokumentbevis kan leses opp helt eller delvis eller føres gjennom en omtale av hva som er det sentrale ved dokumentet. Det må bety at også i slike situasjoner må dommeren angi på dokumentet at beviset er ført.

Når det gjelder hvor raskt domstolene skal etterkomme innsynsbegjæringer, mener lovavdelingen at det er naturlig å bruke samme standard som i offentlighetsloven § 29 som fastsetter at innsynskrav skal avgjøres ”uten ugrunna opphald”. I merknadene til § 9 i forskriften om offentlighet i rettspleien er det uttalt at anmodning om utskrift av rettsavgjørelser bør ekspederes så fort arbeidssituasjonen tillater det. I Tore Schei: Kommentarutgaven til tvisteloven s. 631 er det gitt uttrykk for at allmennheten ikke har krav på å få utskriften straks. Det er vist til at ”her som ellers må vedkommende kontor prioritere sine ressurser ut fra hva forholdene tillater. Praktiske og tekniske grunner kan utelukke at utskrift utleveres med én gang det kreves innsyn. Utskrift av nylig avsagte avgjørelser bør imidlertid alltid gis rimelig raskt, se Ot.prp. nr. 55 (1997-98) side 71.”

Den praktiske håndteringen.

Mangelen på merknader til offentlighetsforskriften § 9 om håndtering av innsynsretten til dokumentbevis, gjør at domstolene selv må finne praktiske løsninger.

I de mindre sakene er det neppe grunn til stor bekymring for den ekstra arbeidsbelastningen som de nye reglene vil medføre. Hvis det skal utarbeides dokumentutdrag, bør retten be om et ekstra eksemplar som en saksbehandler kan kopiere fra.

I de store sakene vil innsynskrav kunne medføre betydelig merarbeid, både for dommeren og saksbehandlerne. Slike saker vil gå over flere dager og allmennheten, særlig mediene, vil som nevnt kunne kreve innsyn fortløpende. Arbeidet med å imøtekomme slike innsynskrav kan gjøres enklere hvis det kan praktiseres meroffentlighet i den forstand at alle dokumenter som er *fremlagt* kan gjøres tilgjengelig for allmennheten slik mindretallet i tvistelovkomiteen foreslo. Med andre ord kan også hensynet til enkel og praktisk saksbehandling ved domstolen ligge bak et ønske om meroffentlighet i en konkret sak.

I Gyldendals lovkommentar til tvisteloven § 14-2, har Steinar Mageli m.fl. bemerket følgende:

”Bestemmelsen innebærer en vesentlig utvidelse av allmennhetens rett til innsyn sammenlignet med rettstilstanden etter tvml. Innsynsretten gjelder for allmennheten generelt. Etter tvml. hadde domstolene adgang til å praktisere offentlighet i andre tilfeller enn de lovfastsatte tilfeller (meroffentlighet). Reglene i § 14-2, jf. unntaksbestemmelsene i §§ 14-3 og 14-4, angir nå mer absolutte grenser for allmennhetens innsynsrett. I NOU s. 858 legges det derfor til grunn at domstolene ikke lenger kan praktisere meroffentlighet. Uttalelser i Prp. tilsier imidlertid at spørsmålet om det kan praktiseres meroffentlighet må vurderes konkret i forhold til den enkelte bestemmelse.”

Det er også et spørsmål om saksdokumentene som det kan kreves innsyn i uhindret av taushetsplikten, bør legges ut på åpne websider. Under forberedelsen av loven var det flere høringsinstanser som fremhevet hensynet til personvernet. Det har fått gehør i departementet som i Ot.prp. nr. 51 uttaler på side 221, andre spalte, har uttalt videre:

”Departementet ser imidlertid at utlegging på internett reiser flere vanskelige spørsmål knyttet til intensiteten og varigheten av allmennhetens innsynsrett som lett kan komme i konflikt med personvernens hensyn. Departementet viser til hva Borgarting lagmannsrett uttaler om dette:...

Side 222, første spalte:

”På denne bakgrunn mener departementet det må vurderes nærmere hvilke rutiner domstolene skal utvikle for gjennomføringen av innsynsretten. Departementet foreslår at nærmere retningslinjer, herunder retningslinjer om utlegging av dokumenter på åpne nettsider, blir fastsatt i forskrift med hjemmel i lovforslaget § 14-7.

Utlegging på internett er etter departementets mening ingen avgjørende forutsetning for å utvide allmennhetens rett til dokumentinnsyn i sivile saker. Dersom prosesskriv med bilag overføres elektronisk til retten, vil det kreve lite arbeid å etterkomme innsynsbegjæringer ved videre elektronisk postoverføring til den som ber om innsyn. Det bør vurderes nærmere om ikke dette bør bli det vanligste innsynsmediet for en lang rekke dokumenter som departementet foreslår at det skal være innsyn i. ....”

Før det tas stilling til meroffentlighet, bør det da – etter min mening - avklares på forhånd,

- hvor stor medieinteressen er,
- om partene har innvendinger til meroffentlighet
- og om det foreligger noe problem i forhold til taushetsplikt eller taushetsrett.

Hvis det så blir besluttet meroffentlighet, vil det også være en fordel om det kan innsendes flere ekstra dokumentutdrag til bruk for mediene.

Hvis det ikke foreligger en forhåndsavklaring, bør dommeren reise spørsmålene ved oppstart av saken. Det bør kunne kreves at innsynskrav fremsettes skriftlig.

Krav om innsyn forelegges partene for bemerkninger, jf. tvisteloven § 14-4 om unntak fra innsynsretten. Behandlingen av innsynskravet skal skje i henhold til tvisteloven § 14-6. Dommeren må av eget tiltak vurdere om dokumentet må unntas fra innsynsretten på grunn av taushetsplikt eller taushetsrett.

Hvis det ikke inngis noen protester og hvis taushetsplikt eller taushetsrett ikke er til hinder, bør innsyn gis ved utlevering av kopi av dokumentet så snart som mulig. Her kan det oppstå et prioriteringsproblem ved kontoret, jf. kommentarutgaven side 631. Ved tvist om innsyn vil gjennomføringstidspunktet forskyves til spørsmålet om innsynsretten er avklart. Tvisteloven § 14-5 annet ledd gir retten anledning til å utsette avgjørelsen inntil domsavsigelsen.

Den internasjonale erfaringen viser at det bare er i Sverige og USA at allmennheten har tilgang til saksdokumentene, ikke i Danmark, Nederland eller Tyskland. Det er noe uklart om det kan kreves kopi av saksdokumenter i Tyskland etter at dom er avsagt, men i så fall vil de bare bli frigitt i anonymisert form.

Ved administrasjonskontoret for domstolene i New York City fikk jeg opplyst av direktøren at som hovedregel legges alle saksdokumentene ut på domstolens åpne web-sider . Dette er det mest liberale standpunkt jeg har erfart i utlandet. Selv om det i prinsippet kan være mulig å gjennomføre dette også ved norske domstoler, vil nok forutsetningen være at partene har godtatt meroffentlighet. Som kjent gjelder det en generell taushetsplikt for dem som arbeider ved dommerkontoret, jf. domstoloven § 63a. Bestemmelsen ble endret i forbindelse med vedtagelsen av ny tvistelov. I nytt annet punktum i tredje ledd i bestemmelsen står det:

”Taushetsplikten gjelder heller ikke om det som er framkommet i de deler av et saksdokument som allmennheten kan gis innsyn i etter reglene i tvisteloven kapittel 14.”

I Ot.prp. nr. 51 er det i kommentaren på side 505 angitt:

”Tilføyelsen er gjort for å harmonisere taushetsreglene med reglene om rett til innsyn, slik at det ikke oppstår noen rett til innsyn for allmennheten innenfor det område det gjelder taushetsplikt.”

Det må bety at det da gjelder taushetsplikt etter § 63 a for de deler av et skriftlig bevis som ikke er påberopt selv om saken har gått for åpne dører. Utlegging av saksdokumenter på lukkede web-sider som bare etablerte medier har tilgang til, vil kunne nøytralisere en del betenkeligheter ved bruk av åpne websider, men vil likevel kunne være et brudd på taushetsplikten.

Ad 2: **Regler og praksis om fotografering og opptak**

Litt om den rettslige situasjonen

Allmennhetens rett til fotografering og opptak i forbindelse med rettergang er som nevnt fortsatt regulert i domstolloven § 131 a. Regelen har stått uendret siden vedtagelsen i 1981. Regelen gjelder bare i straffesaker. For alle saker gjelder reglene om at forhandlingene skal foregå med orden og verdighet og uten forstyrrelser, jf. domstolloven §§ 133. Det er medieinteressen for straffesaker som har gjort at reglene i § 131a har kommet i fokus.

Da offentlighetsreglene i rettergangen ble endret ved lovvedtaket i juni 1999, ble § 131 a erstattet av en ny § 131. Også denne bestemmelsen gjaldt bare straffesaker og den begrenset seg til fotografering og opptak i rettsmøtene. Vernet mot fotografering av siktede til og fra rettsbygningen m.v. ble vurdert i forbindelse med vedtagelsen av ny § 390 c i den gamle straffeloven

§ 390 c har slik ordlyd:

Med bøter straffes den som uten vedkommendes samtykke fotograferer eller filmer

1. en mistenkt som er i politiets varetekt,
2. en mistenkt eller et vitne når denne under etterforskning er til stede sammen med politiet, eller
3. en siktet eller domfelt eller en fornærmet på vei til eller fra rettsmøte i saken eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes.

På samme måte straffes den som offentliggjør bilde eller film som er frembrakt i strid med første ledd.

Offentlig påtale finner bare sted når det finnes påkrevet av allmenne hensyn.

Bestemmelsen var blitt foreslått for å bedre vernet for mistenkte, siktede og fornærmede. Riksadvokaten hadde også reist spørsmål om fotoforbudet også burde gjelde på etterforskningsstadiet. Reglene i § 390 c imøtekom dette ønsket langt å vei. Da det viste seg at lovbestemmelsen møtte stor motstand fra pressehold, ble det besluttet at den ikke skulle settes i kraft før det var foretatt en nærmere utredning.

Etter at Ytringsfrihetskommisjonen hadde uttrykt skepsis til § 390 c og foreslo en revisjon, fant departementet at ”de beste grunner talte for ikke å videreføre straffeloven § 390 c i sin nåværende form”, jf. Ot. Prp. 22 (2008 – 2009) s 170 (ny straffelov).

Det er lett å forstå at mediene har reagert på pkt. 1 og 2 i bestemmelsen. Pkt. 3 derimot burde ikke være noe problem sett i forhold til gjeldende § 131 a og de presseetiske regler.

Departementet har likevel valgt å gå inn for å oppheve hele bestemmelsen. Da skal det nok mye til for at Stortinget vil mene at man bør beholde nr. 3 når man har § 131 a som gjeldende lov selv om denne bestemmelsen ikke beskytter fornærmede mot fotografering.

Mediebedrifter har reist spørsmål om det særlige vern som er gitt siktede eller domfelte i § 131a første ledd, annet punktum kan komme i strid med ytringsfriheten slik den er kommet til uttrykk i EMK art. 10. Jeg nøyer meg med å vise til Høyesteretts dom i Baneheiasaken, Rt. 2003 side 593, (Valebrokk/TV2), der Høyesterett fant under dissens at fotograferingsforbudet måtte settes til side i medhold av EMK art 10 fordi det forelå tilstrekkelige tungtveiende grunner i det tilfellet.

I 1985 ble det gitt forskrifter om håndheving av fotograferingsforbudet i § 131a. I forskriftens § 2 er retten pålagt å gi partene anledning til å uttale seg. Med den sterkt bedrede prosessuelle stilling som fornærmede har fått i de senere år, er det naturlig at uttaleretten også bør gjelde fornærmede. Det er likevel viktig å understreke at partenes oppfatning ikke binder retten som må foreta en sammensatt vurdering i samsvar med forskriftenes § 3.

I dommerforeningens håndbok er det gitt en god gjennomgang av problemstillingene når mediene ønsker å gjøre opptak fra forhandlingene. Opptak fra domsavsigelse reiser færre problemer og vil oftest bli tillatt hvis opptak skjer via et fast kamera rettet mot dommeren.

Oslo tingrett har også laget retningslinjer for praktisk håndtering av mediefokuserte saker.

Etter dette kan det konkluderes med at norske domstoler ikke stiller seg ubetinget avvisende til mediens ønske om å gjøre opptak fra rettsforhandlinger, heller ikke i straffesaker, men det har stort sett bare vært gitt tillatelse til delvis opptak. I ankebehandlingen i Høyesterett av Orderudsaken der det ble gitt tillatelse til opptak av hele forhandlingen, men det skyldtes nok den middelbare prosessformen uten avhør av parter og vitner.

I artikkelen "TV-sendte retterganger" i LoR 2003 side 158 har Ragna Aarli redegjort for internasjonale erfaringer om emnet. I USA skal det ha utviklet seg en liberal holdning til TV-overføringer fra rettssalen inntil det toppet seg i forbindelse med O.J. Simpson-saken i California. Etter dette skal holdningen blant amerikanske dommere ha blitt mer restriktiv. I Europa har Tyskland og Sverige et absolutt forbud TV-opptak, mens det i Danmark kan dispenseres. Det er allment kjent at det er strenge restriksjoner i England.

Mine egne erfaringer fra besøkene i permisjonstiden 2009/2010 er i hovedsak de samme. I Boston besøkte jeg Superior Court of The Commonwealth of Massachusetts, representert ved court administrator Dana L. Leavitt og judge Frank M. Gaziano. Det ble opplyst at de statlige domstoler er positive til mediene. Domstolen hadde laget egne retningslinjer for "cameras in the courts". Utgangspunktet er at fotografering og opptak er tillatt fra åpne rettsmøter, også i straffesaker, med unntak for forberedende rettsmøter og rettsmøter på etterforskningsstadiet. Opptak må bare skje ved bruk av ett diskret plassert fast kamera og at det ikke gjøres opptak av utsatte vitner og jurymedlemmer. De hadde ingen erfaring for at aktører eller andre vitner ble hemmet eller uheldig påvirket av slike opptak. Det ble opplyst at de federale domstolene er negative til opptak fra rettsforhandlinger. Publikum blir nøye kontrollert ved inngangen til rettsbygningen og kameraer blir oppbevart der til man forlater stedet.

I New York er det innført et "Unified Court System" som omfattet alle de statlige domstolene. Jeg begrenset meg til å ha en samtale med direktør David Bookstaver ved Office of Court Administration. Han kunne opplyse at det tidligere var en mer liberal holdning til fotografering og opptak i rettssalen. Han bekreftet likevel at det fortsatt blir gitt tillatelse til opptak, men forutsatt at det ikke gjøres opptak av vitneforklaringer og jurymedlemmer. Det kunne også gjøres unntak for prosedyreinnlegg. Også i denne rettsbygningen på nedre Manhattan, ble jeg fratatt kamera i inngangspartiet.

I Washington DC er det presidentadministrasjonen som har ansvar for bevilgningene til de lokale domstolene, the District of Columbia Courts. Der snakket jeg med direktøren for Legislative, Intergovernmental and Public Affairs", Leah H. Gurowitz. Hun kunne opplyse at utgangspunktet for disse domstolene er at det ikke tillates fotografering eller opptak fra rettssalen. Bare rent unntaksvis blir det gitt tillatelse til opptak og da fra et fast kamera. I

domstolens årsmelding for 2008 og i strategisk plan for 2008-2012 er forholdet til mediene lite omtalt. Også i denne rettsbygningen ble jeg fratatt kamera i inngangspartiet. Det var heller ikke tillatt for mediene å fotografere eller gjøre opptak i bygningen.

I Sverige hadde jeg samtale med chefsrådmann Bjørn Hansson i Malmø tingsrett. Han kunne opplyse at det ikke kan dispenseres fra forbudet mot fotografering og opptak fra rettssalen. I rettsbygningen for øvrig var det tillatt å fotografere.

I Danmark fikk jeg snakke med byrettsdommer Anne Grete Stokholm i København byrett, med ansvar for pressekontakt. Som hovedregel er det ikke tillatt å fotografere eller gjøre opptak verken i rettsbygningen eller i rettssalen. Det skal mye til for å få tillatelse. Noen domsavsigelser tillates, men bare selve opplesningen og da med forsinket overføring. Den rådende oppfatning synes å være at det ikke er noen oppgave for domstolene å ta del i den TV sendte underholdning.

I Landgericht Düsseldorf i delstaten Nordrhein-Westfalen i Tyskland, fikk jeg snakke med dommer dr. Peter Schütz. Han opplyste at det var forbudt å fotografere og gjøre opptak i rettssalen og i rettsbygningen for øvrig. Det kunne det likevel gis særskilt tillatelse, men ikke fra forhandlingene. Heller ikke domsavsigelsen kunne det tillates opptak fra. Det var ellers ikke noe særskilt vern mot fotografering av siktede. Ved denne domstol var det ingen særskilt kontroll av besøkende ved inngangen. Der det er egne straffedomstoler, er det vanlig med kontroll.

I Rechtbank te Amsterdam hadde jeg samtale med dommer og visepresident Frans G. Bauduin. Han viste til at det er innført retningslinjer for håndteringen av forholdet til nyhetsmediene. De må melde sin interesse på forhånd. Da er det tillatt å fotografere før forhandlingene. Under forhandlingene vil det bli gitt tillatelse for ett eller et begrenset antall kameraer og at opptak bare kan skje fra faste kamera. Tillatelsen gjelder bare en begrenset del av forhandlingene, så som når retten settes, åpningen av saken, opplesning av tiltalen, aktors prosedyre, forsvarerens prosedyre og domsavsigelsen, med mindre det foreligger særlige forhold. Dommeren kan bestemme om det kan tillates opptak av andre deler av forhandlingene. Direkte overføring er ikke tillatt. Som hovedregel er det bare profesjonelle som har rett til å gjøre opptak. For øvrig kan mediene gjøre opptak utenfor rettssalen i områder i rettsbygningen der det er nærmere angitt. Begrunnelsen for at slike opptak må foretas i egne områder er at publikum må kunne oppsøke et rettsmøte uten å risikere å bli filmet. Dersom publikum ønsker å snakke med mediene, har de full anledning til å gjøre det utenfor bygningen.

Besøkene ved de utenlandske domstolene gir et klart inntrykk av at mediene må ha særskilt tillatelse for å kunne fotografere i en rettssal selv om selve rettsmøtet ennå ikke er startet opp eller nettopp blitt avsluttet. I denne sammenheng fremstår Norge som et av de mest liberale landene som jeg har erfaring fra når det gjelder fotografering i rettsbygningen og rettssalene utenfor forhandlingene.

Etter min mening kan det være behov for å se nærmere på om våre eksisterende regler likevel kan anvendes til å ha bedre kontroll med fotografering i rettssalen umiddelbart før og etter selve forhandlingene.

Det er på det rene at forhandlingene starter først når dommeren har erklært at retten er satt og slutter når det er erklært at retten er hevet. I Høyesteretts dom vedrørende fotografering i

Baneheiasaken, Rt 2003 s 593 (Valebrokk-kjennelsen) er det uttalt at det generelt er viktig å gi siktede eller domfelt vern mot å bli eksponert gjennom fotografering i rettssalen, både under selve forhandlingene og i umiddelbar tilknytning til disse. Hensynene bak fotograferingsforbudet er de samme. I Høyesteretts dom vedrørende fotografering i Orderudsaken, Rt 2004 s 510 er det gitt tilslutning til Valebrokk-avgjørelsen og dessuten nærmere angitt følgende hensyn bak fotograferingsforbudet:

”Hensynene bak fotograferingsforbudet kan, slik riksadvokaten har gjort i en påtegning i saken, oppsummeres slik:

Vernet mot identifisering gjennom fotografering

Vernet mot å bli avbildet i situasjoner med redusert selvkontroll.

Hensynet til et av grunnkravene til en god prosessordning, nemlig at den er tillitvekkende og hensynsfull overfor de involverte. En siktet eller domfelt som må « bane seg adgang » gjennom pressefotografer og fjernsynsteam, kan - uavhengig av de rene personvern hensyn - føle dette som en betydelig tilleggsbelastning.

Hensynet til å beskytte domstolens verdighet og anseelse. Fordi det i stor grad er domstolen som krever siktedes tilstedeværelse, noe som åpenbart kan være belastende, er det viktig at den samtidig sikrer siktede en fair og hensynsfull behandling. Svikter dette, rammes ikke bare siktede, men også domstolen, som skal sikre at siktede blir behandlet på en hensynsfull måte i og omkring rettslokalet.

Begge høyesterettsavgjørelsene gjaldt om lovens vern av siktede/domfelte etter § 131a første ledd andre punktum stred mot EMK artikkel 10 i det konkrete tilfellet. Loven har ikke etablert noe slikt særskilt vern av andre aktører i saken, heller ikke fornærmede. Som nevnt var det foreslått i den nye straffeloven § 390 c nr. 3 at vernet for siktede i forbindelse med rettsaken også skulle gjelde fornærmede. Det er grunn til å stille seg undrende til at departementets snuoperasjon også gjelder vernet av fornærmede. De samme hensyn som gjelder siktede vil ofte også gjelde fornærmede som har fått en tilnærmet partsstilling etter at domstolloven § 131a ble vedtatt. Departementet bør derfor la pkt 3 i straffeloven § 390c inngå i domstolloven § 131a i forbindelse med at straffeloven § 390 c oppheves.

Slik situasjonen nå er i Norge, vil det ikke være overraskende om norske medier hevder at de har rett til å fotografere fritt i tinghuset også i rettssalene inntil retten er satt og etter at retten er hevet. For eksempel er det blitt hevdet at det kan filmes fra rettssalen i fengslingsmøter i pausen mellom hver sak, selv om dommeren eller en funksjonær er til stede, så lenge det ikke ”forhandles”.

Mye kan tale for at domstolen må kunne styre det som skjer i rettssalen som i tinghuset ellers ut fra sin alminnelige råderett over lokalene selv om lokalene er åpne for publikum. Det må i tilfelle tas saklige hensyn når styringsretten utøves. Beskyttelse mot fotografering av personer som møter opp i en rettssal i forbindelse med et rettsmøte er et saklig hensyn, jf, de ovennevnte hensynene som Høyesterett trakk frem i dommen i Rt. 2004 side 510.

Reelle hensyn tilsier også at kravet til ro, orden og verdighet i domstolloven § 133, som direkte bare gjelder forhandlingene, også må kunne anvendes på det som skjer i rettssalen

umiddelbart før og etter forhandlingene. Hvis ikke, står man tilbake med spørsmålet om rettens herredømme over rettssalene i sin alminnelighet bør brukes der også andre personer har behov for vern mot fotografering i forbindelse med et rettsmøte, for eksempel ved å vente med å åpne dørene for publikum til retten er satt. Det gjelder ikke bare fornærmede, men også meddommere.

Etter mitt syn bør derfor dommeren ha tenkt gjennom denne problemstillingen i saker av medieinteresse så tidlig at funksjonæren / rettsbetjenten som bør være til stede i rettssalen fotografering. Om mulig bør mediene få vite om dommerens holdning før dette.

Det siste punkt som bør nevnes når det gjelder fotografering og opptak, er at det fleste nye mobiltelefonene gjør det mulig å foreta opptak av både lyd og bilde. I Nederland har domstolsadministrasjonen gjort oppmerksom på problemet, men det er ikke gitt noen oppskrift for hvordan dette bør håndteres. Problemet her vil da være faren for at publikum benytter sine mobiltelefoner til å ta bilder eller gjøre opptak i det skjulte. Hvor stor faren er kjenner jeg ikke til, men det skal nok mye til for at problemet blir så stort at norske domstoler bør beslaglegge publikums mobiltelefoner.

Ad 3: Dommerens uttalelser til mediene

Utgangspunktet er at en dommer kan uttrykke seg fritt og at begrensninger i denne friheten må kreve en særlig begrunnelse. Dette fremgår av dommerforeningens håndbok med henvisninger. Der er de fleste sider ved dette temaet behandlet. Det som jeg synes kan være interessant å se nærmere på, er uttalelser som gjelder konkrete rettssaker.

De fleste dommere vil sjeldent eller aldri føle behov for å uttale seg til mediene på eget initiativ om innholdet i en dommeravgjørelse. Men det kan være unntak, for eksempel da Høyesterett opphevet lagmannsrettens dom i en straffesak for lagrette fordi fagdommernes begrunnelse under straffespørsmålet var for knapp i det konkrete tilfellet. En lagdommer som ikke hadde tatt del i saken, skrev i en riksdekkende avis at han var så uenig i Høyesteretts avgjørelse at han ville vurdere sin stilling hvis dette skulle være retningsgivende for senere saker. Dette medførte at høyesterettsjustitiarius fant grunn til å imøtegå lagdommeren og forklare Høyesteretts avgjørelse i samme avis. Det ble skrevet flere avisinnlegg. Lagmannsrett og tingrett har plikt til å innrette seg etter den rettsoppfatning som Høyesterett gir uttrykk for. Hvis det er tolkningstvil, er det naturlig at det blir diskusjon der også dommere må kunne delta, men spørsmålet er om det er naturlig å velge en avis som retter seg mot det alminnelige publikum. Velger en dommer likevel å skrive i avisen i en slik sak, bør vedkommende ha domstoloven § 55 tredje ledd i mente. Slike avisdueller vil sjeldent rydde opp i problemet og vil ofte etterlate et dårlig inntrykk.

Det er likevel en vanlig mening at klart feilaktige oppslag som får betydning for publikums oppfatning av en sak bør korrigeres. Da er det viktig at man velger riktig form og at ingen som kan forbindes med den omtalte avgjørelsen påtar seg oppgaven med å uttale seg. Det bør være en høyere terskel for slike uttalelser av eget tiltak, enn når journalister gjør en henvendelse.

Journalister vil foretrekke å få en uttalelse fra den som selv har truffet en avgjørelse. Men det er en vanlig holdning blant dommere at man er tilbakeholden i en slik situasjon, iallfall hvis svaret kan oppfattes som en tilleggsbegrunnelse. Da kan det beste være å henvise journalisten til en annen kompetent person. Selv ved enkle prosessledende avgjørelser kan det oppstå en journalistisk "nyhet" som det kan være vanskelig å se i en intervjusituasjon. Dommere som

velger å svare selv, bør derfor ha en viss erfaring eller fått råd om hvordan slike henvendelser bør håndteres. I saker der journalisten har en nøytral eller positiv holdning til avgjørelsen, vil det oftest gå bra uansett. Problemet oppstår helst når det motsatte er tilfelle. En vanlig dommer vil sjeldent ha rutine eller mulighet til å avdekke hvor kritisk henvendelsen er. Da kan effekten bli at dommeren selv "legger hodet på blokka".

Et eksempel der det lett kunne ha skjedd var et oppslag i TV2 nyhetene 3. desember 2009. En tingrettsdommer i en større tingrett hadde besluttet å utsette en straffesak fordi tiltalte ønsket å følge en syk slektning til Thailand. Saken gjaldt en alvorlig volds- eller overgrepssak. Utsettelsen ble kritisert av statsadvokaten og bistandsadvokaten. Dommeren var ikke villig til å la seg intervju. Sorenskriveren i tingretten beklaget overfor journalisten at det ble en utsettelse, men ville ikke kritisere avgjørelsen. Etter min mening var dette et eksempel på en heldig mediehåndtering av saken.

Det kan hende at en dommer føler seg kallet til å støtte en meddommer som har fått negativ omtale i mediene. I en kronikk i Aftenposten 16. oktober 2009 hadde advokat Tor Erling Staff angrepet en legdommer som hadde uttrykt forferdelse over det han hadde hørt under en omfattende voldtektssak i Oslo. Kronikken medførte et leserinnlegg fra Domstolsadministrasjonens direktør, tingrettsdommer Tor Langbach, der han bl.a. skal ha skrevet at han noen ganger var glad for at han sluttet som forsvarsadvokat i tide - før rollen stjal hans medmenneskelighet. Innlegget førte til at Aftenposten forela dette for lederens i Advokatforeningen, advokat Berit Reiss-Andersen, som uttalte at hun var sjokkert. Saken fikk bred dekning i avisen. Det kunne nok ha vært fristende for fagdommeren i saken å forsvare sin meddommers reaksjon slik Langbach gjorde, men jeg syns det bør mer til enn en avisartikkel fra advokat Staff.

Et annet problem i ytterkanten av dette temaet kan oppstå når avgåtte dommere finner grunn til å kritisere kollegers avgjørelser. I domstolen som jeg besøkte i Boston, fortalte judge Gaziano at det var ganske vanlig, men irriterende. Dette har også blitt et tema i Norge og det kan være et spørsmål om det kan og bør reguleres i de dommeretiske regler som nå er under utforming.

Ved mine besøk i utenlandske domstole fikk jeg stort sett erfare at dommeres uttalelser i mediene ble ansett som et ikke eksisterende problem. Det kunne ligne på situasjonen i Norge tidligere, men som har blitt myket opp de siste 10 årene som ledd i en ny og mer mediebevisst strategi. I mange land har middelet mot pågående medier og vært innføring av en pressedommerordning.

I Sverige innførte de for fem år siden en riksdekkende støttegruppe av dommere som skulle fungere som mediekontakt for dommere og for mediene.

Også i Danmark har de fått en pressedommerordning. Pressekontaktdommer Anne Grete Stokholm i København byret kunne fortelle at det for ca ett år etablerte Dommerforeningen i Danmark en ordning med pressekontaktdommer i hver domstol. Ordningen er avtalebasert. Hun mente at det var bred enighet blant dommerne om å overlate henvendelser fra mediene til pressekontaktdommeren og at ordningen fungerte bra for både mediene og domstolene. I Danmark har de tradisjon for at det er dommerforeningen og ikke den enkelte dommer som uttaler seg i den offentlige debatt. For å høste erfaringer og forbedre ordningen har de i København et årlig møte med pressen, der også domstollederen (presidenten) er med. Pressekontaktdommeren vil normalt få redusert saksportefølje.

Også i Amtgericht Düsseldorf var det pressedommer som tok seg av henvendelser fra mediene og som informerte om kommende rettssaker hver 14. dag. Pressedommeren kunne også gi en pressekonferanse. Dette gjaldt i delstaten Nordrhein-Westfalen, men det er uklart om andre delstater i Tyskland har lignende ordninger.

I Rechtbank te Amsterdam har de hatt lang erfaring med bruk av pressedommere. Vanlig praksis er at dommere aldri har kontakt med mediene om en sak som er til behandling. De gir heller informasjon og forklaringer til pressedommeren som opptrer som talsperson. Pressedommeren utnevnes ved domstoler både i førsteinstans og ankeinstans. Det stilles kvalitetskrav til pressedommerne som trenes i mediehandtering. Det gis ikke kompensasjon for arbeidet. I de siste årene har de større domstolene i Nederland også ansatt en kommunikasjonsrådgiver for å avlaste pressedommeren. Det har ikke vært noe krav at rådgiveren har juridisk bakgrunn.

Min kontaktperson i Amsterdam hadde tidligere vært pressedommer i mange år. Han mente at ordningen fungerte bra og at arbeidet mot mediene var et lærerikt og interessant sidegjøremål.

På bakgrunn av anbefalingen i Den Norske Dommerforeningens mediehandbok, ble det opprettet en mediegruppe av villige dommere som skulle dekke hele landet. På Domstolsadministrasjonens webside er det en link til dommernes mediegruppe. Der blir gruppen på åtte dommere presentert og formålet med ordningen tydeliggjort. I Oslo påtok sorenskriver Geir Engebretsen seg oppgaven. Hans erfaring er at mediene gjerne vil ha mer konkrete opplysninger enn han kan gi i enkeltsaker, men at det fungerer bra på det mer generelle plan. Det som kan være vanskelig i Oslo er å skille mellom rollen som sorenskriver og rollen som mediekontakt. Dessuten vil svært mange henvendelser skje til informasjonssjef Irene Ramm som har lang og god erfaring i å håndtere mediens behov.

Da jeg ikke hadde kunnskap om journalisters erfaring med ordningen, henvendte jeg meg til den mest kjente journalist på området, Inge D. Hanssen i Aftenposten, som ga følgende svar pr. e-post:

Jeg vet ikke hvilke erfaringer andre redaksjoner har, men her i Aftenposten har vi ved flere anledninger fått god hjelp fra medlemmer av utvalget. Jeg er vel den journalist her i landet med flest dager i retten pr år, og jeg er aktiv bruker av utvalget. Det er av stor betydning at vi har et slikt utvalg å henvende oss til. Personlig har jeg fått avklart både generelle rettslige spørsmål og fått reaksjoner på oppfatninger jeg måtte ha. Det er jo alltid greit å vite om en er helt på viddene eller ikke.

Ordningen er godt kjent i Aftenposten. Jeg mener at den også er vel kjent blant journalister i andre redaksjoner, men av naturlige årsaker vet jeg lite om kontakten mellom dem og utvalget.

Spørsmålet er likevel om det er behov for å gjør ordningen med pressedommere mer omfattende, for eksempel etter dansk eller nederlandsk mønster slik at den enkelte dommer lettere kan ta kontakt og forvente å få kvalifisert og rask hjelp til å håndtere vanskelige henvendelser.

xxxxxxx